



Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 14 (11212) 1980 чылдың январь 17, четверг

1925 чылда
үндүрүстүнген

Өртүз
2 кол.



«Тыва совхоз туруг» каттыжышының коллективиниң 1980 чылда социалистиг хүлээлгези



СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 чыл) Пленумунун шийтпирлерин болгаш аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттыг сорулгаларны кууседир-биле база В. И. Ленинниң төртүтүнгенинде бээр 110 чыл болур оюнга куш-ажылчы чедишкенин уну-рамыры биле даразында социалистиг хүлээлгелерин алган.

Тууг-монтаж ажилдарының планын онаалдарын декабрь 28-те 10060 муң рубльге кууседир болгаш пландан ажыра 50 муң рубльдин амылын кылдыр. В. И. Ленинниң төртүтүнгенинде бээр 110 чыл болур оюнда 4 айларның планын 2700 муң рубльге кууседир болгаш даразында объектилерин амылгалга киирер:

«Шамбалыг» совхозта 50 орунунг уруглар садын, «Чаз орун» совхозта семитилге шөлүн, Кызылда 102 ажилчыга обшечитенини, мал аарылары-биле демисел чорудар Хандагайты суурда станицаны, Дуржуга станицада урезин цегин, «Кызыл тараачын» совхозта мал кичерер цехти.

Тууг-монтаж ажилдарының бот-үезин планназындан 0.1 хуу ээсидир болгаш пландан ажыра 10 муң рубльдин орунгалын алыр.

Тууг бүдүрүлгенин улам сайдыраңгайтынындан, ту-

ауг-монтаж ажилдарына механизацияны ажыглаандан, машиналарны болгаш механизмдерни чогулгалыг ажыгла-нындан болгаш ажил шагының чидирин ээсжеткениндан куш-ажылдыг бүдүрүкчүлүгү планда көрдүнгенинде 0,2 хуу бедидер.

Бүгү күшү болгаш аңша-хөреңгилерин ажыггалга киирер объектилерге улаар болгаш чедир кылдырмаан туугларды санын 1979 чылдың деңгелинде 500 муң рубльге кызырар.

Даразында бүдүрүлгө баазаларын ажыггалга киирер:

№ 8 механизацияны дүзүлгө баазанын үшкү кварталда, 130 машина турар механизация баазанын ийги кварталда, 10 муң кубометр чып элээр демир-бетон бүдүрер цехти ийги кварталда.

328 баш бода мал киирер камаалары, 15900 малга семитилге шөлүн, Эрэиниң Ленин аттыг совхозта чылда 3 млн. туугу бүдүрүр заводту, «Тыва» совхозта 20 олуттуг столованы, 156 орунунг уруглар садын ажыггалга киирер.

Механизацияны «Колхоз тууг» каттыжышының кол-лективин социалистиг чарышка кыйгырар.

Социалистиг хүлээлгелерин коллективтиң партия-ажыл-агы активиниң хуралына хүлээп алган.

Соңгулда мурнунуң масса-политиктиг ажылы

№ 9 АГИТПУНКТ

РСФСР-нин болгаш Тыва АССР-нин Дээди Советтериниң бээр-чир Советтериниң конгрессинде бээр 110 чыл болур оюнга куш-ажылчы чедишкенин уну-рамыры биле даразында социалистиг хүлээлгелерин алган.

Тууг-монтаж ажилдарының планын онаалдарын декабрь 28-те 10060 муң рубльге кууседир болгаш пландан ажыра 50 муң рубльдин амылын кылдыр. В. И. Ленинниң төртүтүнгенинде бээр 110 чыл болур оюнда 4 айларның планын 2700 муң рубльге кууседир болгаш даразында объектилерин амылгалга киирер:

«Шамбалыг» совхозта 50 орунунг уруглар садын, «Чаз орун» совхозта семитилге шөлүн, Кызылда 102 ажилчыга обшечитенини, мал аарылары-биле демисел чорудар Хандагайты суурда станицаны, Дуржуга станицада урезин цегин, «Кызыл тараачын» совхозта мал кичерер цехти.

Тууг-монтаж ажилдарының бот-үезин планназындан 0.1 хуу ээсидир болгаш пландан ажыра 10 муң рубльдин орунгалын алыр.

Тууг бүдүрүлгенин улам сайдыраңгайтынындан, ту-

ауг-монтаж ажилдарына механизацияны ажыггалга киирер объектилерге улаар болгаш чедир кылдырмаан туугларды санын 1979 чылдың деңгелинде 500 муң рубльге кызырар.

Даразында бүдүрүлгө баазаларын ажыггалга киирер:

№ 8 механизацияны дүзүлгө баазанын үшкү кварталда, 130 машина турар механизация баазанын ийги кварталда, 10 муң кубометр чып элээр демир-бетон бүдүрер цехти ийги кварталда.

328 баш бода мал киирер камаалары, 15900 малга семитилге шөлүн, Эрэиниң Ленин аттыг совхозта чылда 3 млн. туугу бүдүрүр заводту, «Тыва» совхозта 20 олуттуг столованы, 156 орунунг уруглар садын ажыггалга киирер.

Механизацияны «Колхоз тууг» каттыжышының кол-лективин социалистиг чарышка кыйгырар.

Социалистиг хүлээлгелерин коллективтиң партия-ажыл-агы активиниң хуралына хүлээп алган.

ЧАРЫШТЫГ АЖЫЛДАП ТУРГАШ...

Кежээки саада эгелээр мурунда саанчылар ферма-ны кызыл-булуңга чыгып эгелээр. Оларын көрүп олу-румга, шүптүзү анык кы-жилер болду. Дуржугагайты саанчылардан чыга ийи киж-бар. Ферма коллективин анык-лаа болза, эртен чылын күрүңге 830 тонна сүт саар-панын ажыра кууседир алган. Кызыл районда «Кө-Тей» совхозтун сүт-бараан ферма-нын саанчылары чаз чылды багзы эвес көргүзүлгелер эгел-тер туралар. Ферма коллек-тивиниң хуура ортумуна 2101-ден 2171 кг сүтү сагган, кү-рүңге дужай эгелээр. Сүтүр-инектер хуура 10-11 кг сүт-тү берип турар. Хуура био-мехко 15 кг сүт, 7 кг са-ман, 5 кг концентрат бээр. 70 грамм дүс чыгаалары кө-рдүң. Бир малга ошаптыр-рашкан кылды. Малды кычар-чар, ажаап турарының амында сүт саалгазының хуура бурунда хемээл удуу-малга чок. Харын-аза саада эртен чылдыг бо үези-биле деңгезге, 800 килограммга көвүд берген. Малда тургу-зу азыралык эде кирген, ма-ла чыгып сугу ижерип, аңаа чарбаны холуп берип турары,

кемге микроэлементтерин уукут чок берип келген база ажыктыг болган.

Ферманы механизацияла-нында бээр элээр үр үе эрте берген. Бо хүндерде бир саан-чы 30-34 инекти электри кү-жү-биле саап турар. Кызыла-да хүнде чамдык саанчылар-нын сагган сүдү хой, өскелер-нин эвээш боор, чыгыс аай эвес. Ындыг чиктер эртен чылын база тургулаан. Чижээ, 1979 чылдын январьдан апар-ельге чедир сүт саалазын дик-ка эвээш турган. Барык үп ай дуржугагайты ийи баалаа таарышкан келген. Ферма бир инектен-не чылда 2400 кг сүт саал-а амыр. Панын 2370 кг кылар хүрүңгет. Алды саан-чы бир инекке ошаптыр сүт саал амыр чыл панын күү-сетпэн. Ында чыгыс кол чыл-даан бар. Совхоз 1979 чыл-дыг эгелээрде мал чеминиң куулаары-биле хандырт-мын албаан. Ызынги чулу-кт чемир чылдыг багтайгы аймакта төне берген.

Малга база бир чылгааан-ны чугаалаар амыр эвес. Кызыл-булуңга ужурашкан саанчыларының чамдыкты-ры боттарынын хуура бол-ларын база илеретти. Оларын

бэрээң ора мынча диди:

— Чемге немере кылдыр-сиген бээр деп турду чоп. Мынчага чедир чүге сурагал?

— Онда канчаар. Мээн инектериниң хой кезин кы-ган-дыр ийи. Ынчангыш шоо-луг сүт берер. Эвээжи кончт-боор-тур-деп, Нина Чамбаа хоулап ор.

Чыгааларын айтыртып. Ол кыска таймалар берди:

— Мен үжөн ажыг инек саап турар мен. Оларынны он беш ирел кырган инектер. Ындыг инектер шоолуг сүт берер-тар. Чамдыктары хүнде ийи килограмм бичин-ле ажыг сүт берип тур.

Назын улады берген инек-тер элээр чам саанчылар бар болуу. Оларын сүдү база шоолуг эвес. Ынчангыш ийи инектерин анык малдар-биле соолуу үе келген дээрин саан-чылар чугаалап турдулар. А фермат чүге эртен чылдыг төнүчүлгө бээр анык инек-тер немешкен. Амгычылда оларын чамдыктары мынча-ла хой сүт берер турар. Ол өп. Олар чоорту сүттеп келер.

Ферма коллективиниң ажы-лында бир чепес чүс бар. Ол болза, тус-тус саанчылар

аурууларга болгаш соңгуку-ларга солуннар, жуураалар делеттаткан. Агитпунктун доктаама ары-шөвөр тура-рын, оң ажилыңа үзүк-те-линиң бодурун оң эр-гелешчин М. И. Родина орга-низация чоруу-биле чедип ал-ган. Ол-бо коллективтерде партия организациялары-биле, агитаторлар, дежурныйлар-биле Мария Ивановна теле-фон-биле саат чок харыла-жып, ажыдап улап-башкарып турар.

Бо улаада Мария Ивановна Родина агитаторлар хуралы эртерин турда таарыш бер-ген бис.

— Соңгукулар дараа-м тургустунган. Ону катал дик хынааш, парадлары арткаа. Ийде, анык соңгукулар ке-жээң эртерин деп планнаан бис. Аңаа лекция болур. Урун чүзү уулушенини сургуу-дары кончт көргүзөр. Ону эртерин панын дуржуу алдым-деп, Мария Иван-овна чугаалап олурду.

— Агитпунктунуң планна-ламыа хой солун-чүдүр кир-ген. Ону шүптү эртерин пана-дыр бис дээрине бүдүрү-мен. Чүге дик бисте дуржу-галыг агитаторлар хой, анык-тар база болу. Шүптү хой-ниңти ажыда дээде ийи-кел-дин улус. Оларга агитаторлар Н. Ш. Тиниш, С. С. Мажар, Ш. Ш. Намчаа-оол, Г. В. Кап-лунов, О. В. Архипова бол-ган өскелерин-да таарыш-тырып болур.

— 1964 чылдан эгелеп агитаторлар хуралы (ортуу-да агитпункт эрелешчин М. И. Родина). Агитатор А. Хоушкунуң дежурныйлар турары.

ТЫВА АССР-НИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИН ДУГАЙЫНДА ТЫВА АВТОНОМУНУГ СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫН ХООЙЛУЗУ

1. Ниити чүүлдер

1 чүүл. Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлели — Тыва АССР-нин күрүне эрге-чагыргазының дээди куусекчи болгаш шийтпирлекчи органы

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели — Тыва АССР-нин Чазза — Тыва АССР-нин күрүне эрге-чагыргазының куусекчи болгаш шийтпирлекчи дээди органы болур.

Тыва АССР-ниң Конституциясы дегенниң идеяларга болгаш принциптерге үндээлээни, ССРЭ Конституциясына болгаш РСФСР-ниң Конституциясына дүшүрүп бүгү уластуу социалистиг күрүнеиниң функцияларын боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары

Совет Эвилелиниң Комму-нисттик партиязының шийтпир-леринге болгаш бүгү уластуу

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ботунун ажал-чоруу-лааган чорутуу ССРЭ Конституциязын, РСФСР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ажал-чорудула-зының кол ула-нышыкынары боттадырарына Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ролюн болгаш сорулгаларын толар-дыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң эргелинге хамарышкан күрүне эргелигиниң бүгү-ле айтыр-галарын шийтпирлекчи бөрүн эргелиг, чүге дээр оң айтыр-галар РСФСР-ниң Конституция-зын болгаш Тыва АССР-ниң Конституциязын дүзүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун эр-гелин кийбиң турар.

(Уланчызы. Эгези 1-ти арында).

(Төнүгүзү 3-кү арында).

КИЖИ БҮРҮЗҮНҮН ХЕРЭЭ

Школа, ада-ие, хөй-ниити

МЭДЭЭЛЭР

ЫРААЖЫНЫН КОНЦЕРТИ

1980 олимпын чылда бистин республикага. Рок-концерт. Моконцерттиң сураглы артистери аалдап кээр. Оларның аразында бо хүннерде найсылал Кызыл РССР-ниң алдарлыг, Дагестан АССР-ниң улустун артисти, Ленинчи комсомолдун лауреады Иосиф Нобзон аалдап келген, боуунуң концертин ажил-шчилерге, студенттерге, өөреникчилерге ол бараалгадып турар.

Сураглы ыраажының репертуары байлак. Ында совет, даштын компози-торларның ырлары кирип турар. Ыраажының күү-селдениң «Уе» деп ыры-хөгжүмүг ансамбль (ууду-тукузу Янов Гарт) үдөп чоруур. Программаны Бо-рис Брунов башкарат. Иосиф Нобзонун концертин де Моконцерттиң өске-даа артистери кирип турар.

Январь 15-те ыраажы боуунун концертин рес-публиканың хөгжүм-ши театрына. 16-да «Мир» Культура бажынынга ба-раатгалык. А бөгүн хөг-жүм-ши театрына ол ыр-лаар.

УРУГЛАР БИБЛИОТЕКАЗЫ

Кызылдың школалары кышкы даштынга хүнне-ринде уругларның Чуков-ский атыг библиотеканын доктаамал аалчылары бооп келгенер. Олар акаа «Олимпийки» Микша айты-рыларны салып тур. «Си-лерниң өкүүчүер музыка», «Демиселдин ырлары» деп тематиктиг кескелерге ки-ришкенер. Ол-ла хүннерде өөреникчилер кинотеатрла-рга кино, хөгжүм-ши теат-рынга шилерини коллек-тивтери биле көргөнөр.

Бо айда библиотека ой-наарактар театрының ажилдакчылары биле кады «Тополдарне аалдап» деп кескелни организастар бол-гаш эге класстар өөреник-чилериниң аразынга «Тол-ду чуроп тур бис» деп чуулга конуруун эрти-пер. Ол ышкыш Александр Сергеевич Пушкинниң чо-гаалдык аялыгына тур-мааткан тематиктиг кескел-ни хойорыңкы школалары-ның кирип-келгени биле эртирер.

«ОРУС КЫШ»

Хөй националдыг совет уран чуулдун «Орус кыш» деп көрүлдөң найсылал Москвага доозулган. Ук көрүлдөг Москва, Ле-нинградтың, Украина, Мол-давия, Грузияның хойор-ларының чогаалчы кыш-лактары, күүсденчилери болгаш даштындыан келген 50 чурттарнык аалчылары киришкенер.

«Орус кыш» деп уран чуул көрүлдөң 1980 чыл-дың уран чуулунуң хөй яны хөйрин ажиткан. Норуучулерни чаңыл бол-ган «Москва сылдыстары», «Аи дунер», «Киевтиң чызы», «Ирманың даң халалары» болгаш «Совет Завказьениң аялгалары» деп фестивалдары сомуур-гадыр.

СОНУУРГАДЫМ

Мен «Нарын» советта малчынап турар мен. Ын-чагаш суурга болуп турар нуктура-массалыг хемче-лерге, уран чуулдун солун кирилери биле ужуражыл-галарга доктаамал кээп шыдагас.

Бо уаада РССР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустун артисти Максим Музук, РССР-ниң ал-дарлыг, Тыва АССР-ниң улустун артисти Николай Власов, Тыва АССР-ниң алдарлыг аалдары Александр Лаптин суглар биле ужу-рылгала кирип аас кемжи-тиг болдум.

Ындыг солун ужуражыл-галары доктаамал кылып турар болза, чоңунуң нук-турлуг амыралдыг экини-деринге чогулчалыг деп бо-даар-даа мен.

Н. СОТНАМ, малчин.

Эрги-Барлык школаның башкылар коллектив өөр-еникчилер биле кижизидиле ажалын организастадып, коммунист кижизидилеги бур-ле араларын хөй-ниити организастары биле бир демниг чорудуп турар. «Хем-чик» советтун парткомунуң дирекциясы, кээз Совет-тин болгаш өске-даа хөй-ни-ти организастарының, күш-ажылы коллективтериниң кол сорулгазы өөреникчилер болгаш аныктар ортузунга чурттал турар чегини аайы-биле идея-политиктиг база күш-ажылы кижизидилеги экижидиле болуп келген. Бо талазы-биле ажалды ниити күш биле үш чыл бурунгаар эгелзэн бис.

1977-1978 өөредилге чы-лында бистин школага 9 бол-гум, 3 секция ажалдап турган болза, ам 22 болгум, 7 секция доктаамал ажалдап турар. 1978 чылда спорттук 14 шөлүд ада-иелерин, комсомолчулар-ны, өөреникчилерин күжү-биле кылган. Агиткватри-ларның спорттук командалары-ның маршалааларын, уран чуул бөлүмдерин көргүзү-лери организастары чадкыл апарган.

«Кол чери» башкылар кол-лектив ажал турар. Оларын солун ажалыш, спорттук да-дыкчылык, ада-иелерге лек-ция, беседа, малчиннарже со-лун үнүүшүлүр эгелзэр» деп партком секретары ш Д. Са-рыларның демисел турганы бо хүннерде амыралда бот-танып турар. Педагогика, пси-хология, медицина, хойлу-ду-рум болгаш экономика тема-ларынга, бүдүрүлгө хөгжүд-дүлүк талазы-биле номуттун-ган лекция, беседаларны са-ны хөй.

Уругларын чурттал турар чериниң аайы-биле кижизид-илге ажалын улам экижидер талазы-биле айтыртыларын партияны ажим хураалары-га, ажимын чоңуң болгаш ада-иелериниң ниити хураал-дына уаа-дарга кодуруп, хөй-ниити организастары ол талазы-биле комплекстиг план буугаар ажалдап турар. Ук айтыртыга кол чери сомуур-гунуң специалистер, кээз комсомолчу Д. Мопуш, хөг-жүм-ши кижизидиле өөреникчи-лер кирип, участок эмелген,

башкылар коллектив, кээз Советтин депутаттары, уруг-лаар сазы болгаш өске-даа черлер ажал турар. Херзэ-женер чөвүленин агиткватри-рлар дамчыштыр ажимы көсү.

Школа бөлүмнери бол-гаш секцияларын күлө баш-кылар коллектив биле

ниң сомуургалы хаара тут-кан, бидалын биле удуруп чоруп туралар.

Кээз Культура бажыны-ның (директору ш Б. Саа) ажалдакчылар школа-биле ажимы херзэ-женер ажалдап турар. Ол ышкыш советтун комсомол комитети школанын

бичи уруглар секцияларына боттары корум-чүрүмү тузуп, сайгарылгалары кылырынга өөренип турар. Мырыдай чоокта аа школаның бааза-зынга анык мөге Эрес-оол Хомушкунуң удурутгалы-биле тыва херш секциямы база ажиттыган.

«Хемчик» советтун дирек-циясы, ажалын комитети Э-рги-Барлык ортак школа-зынга бүгү талазыг чогуур дуза чедирип, даштын хем-челерин ап турары эки.

1979-1980 өөредилге чылыда школаның буудурулге брига-дазы кызыл буудуруш, сто-ло-валы, нефтешкин күжү-би-ле кылып бээр болган. «Хаяз» буудурулге бригадының ба-зазынга кээз ажалдакчыны машинналарын, агрономияны,

мелиорацияны чамдык биле-лери өөредир. Сиген кезер машинамы, бир трактору ө-өреникчилерге бажылаар. Со-веттун чоочун трактористе-ринде, чолаачыларында, ко-мбайнеринде 9-ку классын өөреникчилерин тустус-те-бидилган. Школада автомо-биль болгаш кээз ажал-а-жыныг машиналарын өө-редир кабинетти советтун тех-никтиг специалистер-биле ка-ды школада күш-ажыл башкы А. Хомушкуну дерип тургускан. Автомобиль тур-гузуун өөредир бөлүмүн башкы О. Хомушкунуң удурутгалы-биле ажалдап турар. Бо ажалда советтун кол нис-лери Э. Иданий киржилген улау.

Бистин ниити ажалдыкта чамдык чептестер база бар. Корум-чүрүм урешки дег ө-өреникчилерге, аныктарга бажылаан активчилер, комму-нистер, депутаттар ол ажал-ды камдыкта чогуур сагыш сал-байн баар таварылгалар бар. Ук ажалды түшүн, анализ-

теп көрбейн баары черде та-арык чок.

Уругларын чурттал турар чериниң аайы-биле ажалда-корудун сорулгалар-ла хөй агиткватрирларга өөреникчи-лерден база аныктарга тур-густунган күш-ажылы энесо-ларын, спорттук командалар-ны, лектор башкылар бажы-лаан деткирип чутула. Агиткватрирларын спорт шолдерин көсүп, нарыш пла-каттар биле дерип, бичи уругларга ойнаар черлерин не-мештир кылдыр. Ам бо хүн-нерде өөреникчилерге, аныктарга чунгуулаар, хоккей-лээр шол-дерин кылып турар.

Школа, ада-ие, хөй-ниити бир демниг ажалдаар болза, уругларын чурттал турар аайы-биле улау ажалдарын чорудуп болуу. «Хемчик» советтун хөй-ниити организастарының мурунда бо ажал талазы биле сорулгалар хөй. Кижизидиле ажалы — кижизидиле херзэ дег чү-веси партияны бау-биле көрүп, чутула херекке үлүг-хуу-ну кирилери улам экижидер ужурау бис.

Б. ДЕЛЕГ-ООЛ.
Эрги-Барлык ортак шко-лазының директору.

ТЫВА АРТИСТЕР ОЙНАП ТУРАР



Улаас чурттуң кинотеатр-ларының экранына «Лен-фильм» киностудиясының тырттырып дооскан «Соөлү айнаашкын» деп уран-чечен кинозу үчүп эгелзэр. Ук кинозу тырттырып Ленинград, Мурманск областтарга болгаш Крымның Кара далай эрикт-ринге болтулан. Кинонуң кол утказы болза: Совет эрге-ча-гырганың чаа-ла тургустуну-турар үезинде, Союгу чүк улус-тарының амырал-чурттал-ганын, ук чоңуң тып алган үнелг эң-дөүдү американ-нарыңкы үтөп алыр деп тура-рын төгүл турар. Кара са-мыттыг хэм Кээз-те американ-нарга күзөлдүг биле дузала-жыр. Ылаал-даа оон кан-дыг-даа түнел үнөс, а ха-рын боудуң амытындаан

ол чарлар. Иван Шатохин, Ренас Тумас, Гемалькот баш-таан чаа эрге-чагыргага бер-дингенер чоңуң келер үеде амыралы дээш демисежи-п турар.

Кинонуң кол маалдылары: чаңгыс каракыг хамын, аны-к ачим Гемалькоттун, ачы Таамырын уруу Тырганын-рольдарын бистин чаңгыс чер чурттуларымыс РССР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улус-туг артисти, Тываның Күрүне шадияның лауреады Мак-сим Музук, анык артист Алексей Ооржак болгаш ак-тер Анат Куулар олар ой-наанар.

Кол рольдардан аңгыда, чамдык өвүр-хөйлерини Тыва-ның хөгжүм-ши театрының артистери Александр Салчак,

Галина Музук, Александр Ондар, хоочун артистер Нам-чыл Дадар, РССР-ниң ал-дарлыг артисти Борис Бад-Сагаан, РССР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустун ар-тисти Кара-кыс Музук база Музуктардың бичи хөй-мөр-олу Ас олар ойнап күс-сөт-кенер.

Кинонуң сценарийин Артур Макаров бижээн. Тургускан режиссеры Игорь Шегуков. Чаңгыс чер чурттуларымыс-тиң кайы хире ойнап тура-рын кинону көргөш, билип аар бис.

А. ШОЮН, артист.
ЧУРУКТА: «Соөлү айнааш-кын» деп кинодан каар.

Хандыкшылдыглар

Амгы үеде бот-тывынгар уран чуулге хандыкшылдыглар болгаш адаа ханы бердинген кижилерин кайың-даа тып ап болуу. Ындыгларга ыраккы Тожуда ажалдап, чурттал чо-руур Наталья Николаевна Со-колова биле Вячеслав Ива-нович Скотков база хамааржыр. Олар күлге Тожуга беин 12 чыл чурттал. бот-тывынгар уран чуулдун доктаамал кир-жикилери бооп келгенер.

Наталья Николаевна адми-нистративтиг органдар ажал-дакчызы. Ол ырларынга кон-чут ынак. Оон репертуары бай-лак. Орус, тыва болгаш бис-тин хөй националдыг чурту-вустун аңгы-аңгы улустары-ның ырларын чоңа бараалга-дыры-биле үлүг-хууун кири-п чоруур бот-тывынгар ар-тисттерин бирээни. Респу-бликаның профессионал болгаш бот-тывынгар композиторла-рының чогааткан ырларын «Башкымыс», «Тыва кыска» деп ырларын ырларынга ол кончут ынак. Бо хүннерде На-талия Николаевна орус дыл-че олурулган тыва ыр-ла-рын өөренип алырын план-нап турар. Уран чуулду хоочун киржикчилер чүлө ыр-ла-ры биле кызылараттын-май турар. Ол ында улусу-театрың тургузуп турар ши-леринге киржип, рольдарын чедирип ойнаар дээш чүткү-дүг ажалдап турар бот-ты-вынгар артисттерин бирээни.

Бо хүннерде Наталья Со-колова Рязанов биле Брагин-скийниң «Мымры» деп ши-зиде секретарь Верочканың ролон ойнап турар. Ук шии-ни Тоора-Хемниң улусчу театры эртен чылын ноябрыда теле-видениге ойнаа.



Вячеслав Иванович Скот-ковтун алыс мергежили даг-техника. Шагда ол Элегес-Аксынга ажалдап турган. Оон соонда Тожунуң Ырбаңга клуб эргелекчилеп эгелзэн. Оон бээр-ле хаас-чараш То-жу-биле ажал-амыралын холбаштырган, бот-тывынгар уран чуулден чарылаан.

Арга-дуржулгалыг апарган культура ажилдакчымы район төвүнүн бот-тывынгар уран чуулдун бидилгич организак-чызы. Ол баяны, аккордеонга эки ойнаар хөгжүмү. Ырлар, танцылар үдөп ойнаарында аңгыда, Вячеслав Иванович шилерге беин музыканы би-

жил турар. Бо хүннерде ол районунуң Культура бажыны-нда улуг методист бооп ажал-дап, кээзичи чоңунуң кулы-тура хандырылганыга улуг үлүг-хууун кирип чоруур эн-тунастарын бирээни.

Б. КЕНЕШ.
ЧУРУКТА: бот-тывынгар уран чуулдун хоочун киржик-чи Наталья Николаевна Со-колова болгаш Вячеслав Иванович Скотков концерт үезинде.

А. ЗАПЕВТИН фотоу.

Сонуургактарга

ТУРАЧ-КУШ

Каспий далайың мурчун-чөөн эриктинде кайтамчык чараш, чапчачыг, кем чок куш чурттал турар. Оон азы турар, ол Атрек хемини ааааа уунуңа шынааларга уа түдүп алган болулаар. Ол куш чүлге Атректе эвес, Кавказтын Күре болгаш Аркыс хеминде база бар чүвө-дир, мен турачын ол хемнерге-даа, чурттуң аң-эки зоопарктарында-даа көр-бөй мен. Мичанган ол ховар кушту көрүп хайгаарар дээш, ук черин хоочун аңчы Аманты мээ-биле кады чоруур дей бээрге, лажок амыраан мен.

Хүннээрктиг Туркменианын боралгактыг хеминериниң би-рөөн Атрекке эртен эрте чөдө берген бис.

Бичин дон кырынга олур-бис. Чөмөннип, термөска ку-луп каан наг сарыг ший кирип ор бис. Чаагайын чү-дээр!

Оон аан-чорук кылып чору-туус. Куштарны-даа, койгу-ларны-даа хойгузуп-ла чору-вус, ыңчалаа-даа чаңгыс-даа турар куш көрбөйсөм. Оон ха-рын хөнертен саксаудун си-

рий будуктарының аразында турар улам тыптымыс. Сыт-дыр кылдыр ушкундай берген кыс турар куштарын уааын көрдүс. Шоолуг эскертимес уа болду. Чогуу уа-даа эвес: бичиниң сөгөн, чинге будук чөргөннери дежен каан он-гарда куу өт-сиген өңү-биле өкнөш, бичини-бичин сес чуур-га чызыр.

Амантынниң чөпшээрел-биле бирээни халга ап алдым. Азын иштинге чууктап тур мен, өңүнүң кылагары кайга-дым.

— Турар куштар чазын ар-те, барык-ла июнун ортан үезинге чедир төрүр. Чазын хаары ула улугларын-даа, ор-тумактарын-даа, аң бичиле-рин-даа көрүп боор—деп, Аманты чүгалады.

Хол-данын чымазынга буу-реп чоран мен. Дузакка тут-туңган эр турар кушка хө-нертен таварым беривис.

— Кончуг хоптак, кээргээр сөткүл чок төгөткелчилерин көрбөс бе, туткун чаа тогтап, шилип тургу дег—деп, Ама-нты лажок хоралал үлдү.

Тудуп алгаш, аай-баш чөд

орааттыгган дузактан турачы-ны адырып алдымыс. Бутта-рында, чаалыңарында хангы-балыг черлерин йөд-биле чап берип ордум, аңчызын аарынары кончуг, ушта чүт-күр, шала ыргак, күштү хазын-биле бисти соктаарын, чилиг дырктары-биле дыр-баптарын ол оралдажыр мын-зыг-тыр-ла. Оон чорту оожу-раан, харын Амантынниң дон-мезини кырынга томаанын сүргей оурадыр. Чаражы кончуг! Дугу кара-бора өңүг, ооргазында болгаш чаалыңа-рында сарыгымдар дуктер бар. Мойнуңу орту үезинде хуер-кымыл тырык кара башты бичини-бичин быскап аң дуктериг кап-кара хөректен аңгылап турар, буттары кы-амал-сарыг.

Хана-каракка куш хинчөк-теп турар хөңүн чок, ыңча-гаш онг салып чоруудукап мен. Ол амыраан ышкыш, минаар-ла «Туу-ра-а! Туу-ра-а!» кылдыр ужуң чорып барган.

И. РАКИТИН.

ЧЕТПЕСТЕРНИ

ЧАЙЛАДЫР

Копту-Аксы суво райо-нда улуг суваранын бичи-ди. «Ленинни орук» совет-тин төвү. Ол сувар чыл кел-ген түзүм көп, чаа-чаа бажы-наа неможи, оон чурт-такчылары көвүзөп турар.

Ында ортак школа, воуглаа сазы, клуб, аш-чечини магазини, сто-ло-вал, хадылаа салбыры, чунар-бажын, эмнеге пуктузуп дээш өске-даа черлер бар. Чамдык кул-тура алаан чедериниң ажалдап турарында четпес-тин бисте хөй.

Суварга школа шагга-ла тургусталган, эргижиреэн. Столо-вал доктаамал ажал-даас. Клубтиң заштын төлөп кааны эки. Ынчал-за-лаа ишти караан, сай-гылаан чок. Ыштанылга өрөдиче кижизиде бээр-ге. Ында каныг-даа ойнаар хөреке-лөөн чок. Темалыг кезе-лээр. «Чолаачылар» биле укхуадыг кезе-лээр, воучулаа док-чөм-чи-лаан, айтмын-харымы-лар кезе-лөөн мында бол-байн тыва. Клуб эргелек-чи бисте улаа-таааа со-чу-в. Оон уаа-мынлаң кул-тура олаанч ажалы сула-рал тывар. Аныктаа хө-түт уелерни организаста чок эртинип, харын-даа аага-ларыже халчып, шоп-со-лаа, алгыш-кырыш үндүрер чоруктар тыпын (каар чүдүлөр бар апарган).

Устүнде четпестерни ала-талазы-биле «Ленинчи орук» советтун дирекция-зы, ында кээз Советтин күсүмө ажалчы чоңуну культуруг даштынга ажалчы кол кичээни салып, дарый хемчегерин алыр чутула.

Л. БИЧЕ-ООЛ.

ЧАА БЕЛЕКТЕР

Тыванын ном үндүрөр че-ри эртен 1979 чылда өө-редилге номнарында аңгыда, тыва авторлары болгаш олурулган элэн хөй чечен чогаал номнары парлан үндүрер. Ол дээрже тыва номчукуларга кайтамчы үнелг белектер болган.

Улуг хемчээлгил олу-дурган номнарын сураглы укарын чогаалы О. Гон-чарын «Ылажынын эри» (К. Сат олурулган) деп, тускый мергежил чедип алган, кээзге барып, хо-очунарын арга-дуржулга-зынга азынмашаан, кызы-маккай ажалдап турар аныктарың куш-ажылы, эрмг чаагы ылажыны, амырал-чуртта-ла-а-а-а көргөсчү романы, бурат чогаалы П. Ж. Жимбон-тин Ала-чуртун Улуг да-йымын баштайгы чылды-рында буют каа-зын ки-жилерин ажал-амыралы-дан көргөсчү «Отгу-бала чыла» (Э. Кечес-оол олурулган) деп романы, «Сымы-чаалыг» үлүг орус чогаалы А. С. Гребое-в-тун «Угаан чогуламы» (А. Даржай олурулган) деп шүлүктээ сураглы комедияны номчукулар алгашан, ол болгаш өске-даа аа үлүг-лээ чогаалдар-ны аныктар-даа, кырган-нар-даа кончуг сомуурган номчул турар.

Шүлүк чогаалында Ю. Конзегештин «Кижанын иш», В. Серен-оолдун шү-лүктөрүн чымызым бир-ле дугаарында орус дыл

кырында «Хүн-биле чутаа» деп ат-биле, 1948 чылда Тывага чораз фронтучу шүлүкчү С. Гузаконун шүлүктөрүн чымызым «Оруктар» деп ат-биле үн-гүлзэн. Олар болган № 41 «Улуг-Хем» адынаах ам республиканын ном мага-зинеринде көсүп келти-рээ.

Даймын шүлүкчү С. П. Гузаконун Тывага кел-геш, чөпшээр районнары бар-чы чок. Ол тыва чогаал-чылар-биле кады Чадаана, Шемн, Сүт-Хөл ыңчаар че-дин, сал башкыр катерге олуруп алгаш, Ырбаңда ышкыларга, Азста балык-чыларга, Йале, Алыр-Ке-жиге нивжилерге, аңчы-ларга аалдап барып чо-раанын түдөсүлде «То-жу-дур» деп орук демделген бижиттиген. Черде ыңчан Тывага чоруп турган, көргөн, билген, ужура-кан кижилериниң, хаас-ча-раш бойдуз дугайың азын хөй шүлүктөрүн С. П. Гузакон бижээн. Оон олурулган «Оруктар» деп номал киргизген. А № 41 «Улуг-Хем» урулгар ты-зынга турсааттыггай, Оку база-ла номчукулар сомуурган номчул турар.

Эртен чылда Тыва дыл-да үлүг-лээ чөтө чогаал номнарының бо чүтте кыска дакызы-дыр. Оон өске-даа солун номнар үлүг-лээ. С. Чаа-Ындаа номчукулар үнелгиле берсе бээр боор.

(Бистин көрр.)

Чолаачы болгаш секретарь

машинкачы болурун күзээнерге

ДОСААФ-тың Кызылда кат-тышкан техниктиг школа-зы кээзек курстарга бирги, ий-ги, үнүк классын чолаачы-ларын, чолаачыларынга ынакшылдыларын, мото-циклистерин немесе чыла-дын чарлап тур. Кызылдер 1980 чылдын январь 10-да эгелей берген.

Ол-ла школага секретарь-машинкачыларын куруу-нга өөренип кижилерин чаал тур. Өөренериниң хууаады үп ай. Өөредилге дээш төлөвир 76 рубль.

Школаның адреси: Кызыл хоорай, Интернациональ-ная ку-дучузу, 49.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 17-ДЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

10.00—«Уе». Информаци-онная программа. 10.40—«Эртенги гимнастика». 11.05—«Харым-дамар». Гориспелер. 11.35—«Ажик ном». Хөй сериалыг уран-чечен фильм. Ийги фильм. 2-ги серия. 12.55—«Таным—мээ аммыралым». Фильм-концерт. 13.30—Мелз-лер. 13.35—16.00—Чалар. 16.00—Мелздер. 16.20—«Эк-ран» чогаалдык каттыжымш-кының документалдыг теле-фильмдер программасы: «Уп океанын таварып», «Өңүмү Геленджик», «Ужун чорур бөмбүк». 17.05—19.05 чыл орус болгаш совет чурукчуларын-да чалырында. 17.30—Молла АССР-ниң уран чуул мастер-ларын концерт.

КЫЗЫЛДАН
18.30—Телемелздер. 18.45—«Сонгулалардан сонгулаалар чедир». Дамчылыг. 19.15—Телемелздер. 19.25—Чарла-лар.

МОСКВАДАН
19.30—«Эрст Бунш. Доку-менталдыг телеф